



**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РФ**

**ФГБОУ ВО «Ингушский государственный университет»**

**Гуманитарно-технический колледж**

**УТВЕРЖДАЮ**

**Директор ГТК**

\_\_\_\_\_/Хамхоев А.И.  
от « 29 » \_\_\_\_\_ июня \_\_\_\_\_ 2020г.

## **Фонд оценочных средств**

по учебной дисциплине

**БД.10 «Родной язык и родная литература»**

для специальности

**11.02.16 Монтаж, техническое обслуживание и ремонт электронных приборов и устройств**

Фонд оценочных средств разработан на основе Федерального государственного образовательного стандарта среднего профессионального образования по специальности 11.02.16 Монтаж, техническое обслуживание и ремонт электронных приборов и устройств дисциплины БД.10 «Родной язык и родная литература».

**Организация – разработчик:** ФГБОУ ВО «Ингушский государственный университет» Гуманитарно – технический колледж

**Разработчик:** Мартазанова Фатима Салиевна, преподаватель

Рассмотрена и одобрена на заседании Педагогического совета ГТК  
Протокол № 08 от «27» июня 2020 г.

Рассмотрена и одобрена на заседании Методического совета ГТК.  
Протокол № 09 от «29» июня 2020г.

## СОДЕРЖАНИЕ

1. Паспорт комплекта контрольно-оценочных средств .....	4
2. Результаты освоения учебной дисциплины, подлежащие проверке.....	4
3. Оценка освоения учебной дисциплины .....	5
3.1. Формы и методы оценивания .....	5
3.2. Типовые задания для оценки освоения учебной дисциплины .....	7
4. Контрольно-оценочные материалы для итоговой аттестации по учебной дисциплине	10

## **1. Паспорт фонда оценочных средств**

В результате освоения учебной дисциплины «Родная литература» обучающийся должен обладать предусмотренными ФГОС для данных специальностей СПО следующими умениями, знаниями:

У1 учитывать исторический, историко-культурный контекст и контекст творчества писателя в процессе анализа художественного произведения;

У2 выявлять в художественных текстах образы, темы и проблемы и выражать свое отношение к ним в развернутых аргументированных устных и письменных высказываниях;

У3 навыки различных видов анализа литературных произведений;

У4 навыки самоанализа самооценки на основе наблюдений за собственной речью;

З1 содержания произведений родной классической литературы, их историко-культурного и нравственно-ценностного влияния на формирование национальной и мировой культуры;

З2 анализ художественных произведений с учетом их жанрово-родовой специфики;

З3 осознание художественной картины жизни, созданной в литературном произведении, в единстве эмоционального личностного восприятия и интеллектуального понимания.

## **2. Результаты освоения учебной дисциплины, подлежащие проверке**

В результате аттестации по учебной дисциплине осуществляется комплексная проверка следующих умений и знаний:

*Освоенные умения:*

- Воспроизводить содержание литературного произведения;
- анализировать и интерпретировать художественное произведение, используя сведения по истории и теории литературы (тематика, проблематика, нравственный пафос, система образов, особенности композиции, изобразительно-выразительные средства языка, художественная деталь); анализировать эпизод (сцену) изученного произведения, объяснять его связь с проблематикой произведения;
- соотносить художественную литературу с общественной жизнью и культурой; раскрывать конкретно-историческое и общечеловеческое содержание изученных литературных произведений; выявлять "сквозные" темы и ключевые проблемы ингушской литературы; соотносить произведение с литературным направлением эпохи;
- определять род и жанр произведения;
- сопоставлять литературные произведения;
- выявлять авторскую позицию;
- выразительно читать изученные произведения (или их фрагменты), соблюдая нормы литературного произношения;
- аргументированно формулировать свое отношение к прочитанному произведению;
- писать рецензии на прочитанные произведения и сочинения разных жанров на литературные темы.

*Усвоенные знания:*

Образной природы словесного искусства

- содержание изученных литературных произведений;
- основные факты жизни и творчества писателей-классиков 20-21 вв.;
- основные закономерности историко-литературного процесса и черты литературных направлений;
- основные теоретико-литературные понятия.

### **3. Оценка освоения учебной дисциплины:**

#### **3.1. Формы и методы оценивания**

Предметом оценки служат умения и знания, предусмотренные ФГОС по дисциплине «Родная литература». Оценка осуществляется с использованием следующих форм и методов контроля:

- пересказ художественного текста;
- беседа с обучающимися по прочитанному тексту;
- оценка выполнения практических действий;
- оценка результатов выполнения тестовых заданий;
- анализ и оценка высказываний обучающихся при индивидуальном и групповом опросе в устной форме.

### Контроль и оценка освоения учебной дисциплины по темам (разделам)

Элемент учебной дисциплины	Формы и методы контроля		
	Текущий контроль	Рубежный контроль	Промежуточная аттестация
Багахбувцам – халкъа хъаькъал.	Устный опрос по содержанию лекций и по вопросам; проверка домашнего задания;	Тест №1	Зачет
Ахриев Чхьаг1а, Базоркин Асламбека вахара а кхоллама а никъ.			
Г1алг1ай литература хъахилар, дег1адар.			
Муталиев Хъаж-Бийкара вахареи кхолламеи.			
Зязиков Хъусена Бахъаудина прозаически кхоллам.			
Ведзижев Абабукара Ахьмада кхоллама никъ.			
Дахкильгов Адрахьмана Ибраьх1ам – 1илманхо, хъехархо, йоазонхо.			
Яндиев Хамарзий Джамалда – г1алг1ай ц1ихеза поэт.			
Чахкиев Идриса Са1ид – поэт, прозаик, драматург, публицист.			
Боков Хаме Ахьмада кхоллама никъ.			

### 3.2. Типовые задания для оценки освоения учебной дисциплины

#### Тест №1

1. Малг1ча б1аьшерашкара д1аболабеннаб тахка г1алг1ай багахбувцам?  
а) 19, б) 18, в) 17
2. Малув вай иллешта эггара хьалха халкъя иллей классификаци яр?  
а) Мальсагов Орцхо, б) Беков Тембот, в) Ахриев Чхьаг1а, г) Мальсагов Зоврбик
3. Къаьнарча дынца дувзаденнача иллей керттера турпалхо:  
а) оалхазар, б) йо1, в) къонах, г) Сеска - Солса
4. Эггара хьалха г1алг1ай багахбувцам тахка болабаьр малув?  
  
а) Чхьаг1 Ахриев, б) Иов Цискаров в) Мальсагов Зоврбик
5. Малаг1 шерашка халкъя багахбувцами этнографи д1аязьеш хилар Чхьаг1 Ахриев?  
а) 1870 – 1875, б) 1868 – 1870, в) 1879 – 1881
6. Багахбувцамо эггар хьалха халкый фу гойта?  
а) метта говзал, б) халкъя истори, в) халкъя вахар, г) халкъя оамалаш
7. Г1алг1ай оаламашка, иллешка бувца турпалхой ба \_\_\_\_\_
8. Халкъя оаламашка бувцаш бакъиза, хьаг1 лелаеш, тийшаболх боалаш \_\_\_\_\_
9. Халкъя оаламашка орстхой баьчча хьехамча а волаш ва:  
а. а) Сеска– Солса, б) Лял–Султан, в) Ботоко – Ширтга
10. Малаг1ашера Буро т1а хьаелл Г1алг1ай педагогически техникум?  
а. а) 1928, б) 1924, в) 1926
11. Къоастае г1алг1ай литература хьахилара этапаш \_\_\_\_\_
12. Хьаний ц1ерца дувзаденна да г1алг1ай драматурги дег1аяр?  
а) Беков Д. Т., б) Мальсагов А. О., в) Муталиев Ш. Хь - Б., г) Мальсагов К. З.
13. Гагиев Аюпа Гирихан – г1алг1ай ц1ихеза :а) поэт, б) таржамхо, г) 1илманхо, в) публицист
14. «Йо1йодаяр» яха пьеса малаг1а шера кепатеха араяьлар:  
а. а) 1923, б) 1927, в) 1928, г) 1931
15. Пхьенах йола тема эггара хьалхаг1а г1алг1ай литературе хьоахаяьр малаг1айоазонхо ва?  
а) Веджижев А. А., б) Дахкильгов А. И., в) Мальсагов К. З., г) Муталиев Ш. Хь -Б.
16. Г1алг1ай поэзен лард ехкараш бар \_\_\_\_\_
17. «Йо1 йодаяр» яха пьеса язъаьр вар:  
а) Муталиев Ш. Хь-Б., б) Зязиков Хь. Б., в) Мальсагов К. З.
18. "Ломарой текъа ахар" яха йоазув яздаьд \_\_\_\_\_

19. 1938 шера А.С. Пушкина «Фаьлгий» сборник кепатеха арахийцар вар\_\_\_\_\_
20. Пхьенах йола тема эггара хьалхаг1а г1алг1ай литературе малаг1а йоазон т1а хьоахаяй?  
а) «Пхьа», в) «Лоа ц1увзар когашта к1ал», г) «Сецца»
21. Малаг1а йоазони автор ва Веджижев А.А.?  
а) «Кьоаночо дийцар», «Муте новраш»  
б) «Лоа ц1увзар когашта к1ал», «Кхуврчара ц1и»  
в) «Циск Поацо», «Деха зоахалол»
22. Малаг1а йоазони автор ва Дахкильгов А.И.?  
а) «Доттаг1ал тассар»  
б) «Ши говра баъри»  
в) «Кукий денал»  
г) «Шутар»
23. Малаг1а йоазони автор ва БоковХ.А.?  
а) «Яккха йиш йоаца ц1и»  
б) «Эг1азал»  
в) «Готта коана1араш»
24. Хьанен гучабаьлар эггара хьалха Гагиев Гирихана литературацар безам?  
а) нана, б) даьна, в) даь нана, г) хьехархочоа

### Ключи:

1. А
2. Г
3. В
4. Б
5. Б
6. Б
7. Наьрташи, орстхойи
8. Орстхой
9. А
10. Б
11. 1.Багахбувцами хьалхара литературний оазонаши (революци ялалехьа хинна литература1923 шерага кхаччалца);  
2. Литература хьахулаши дег1адоаг1аши хиннаха (1928–1941 шерага кхаччалца);  
  
3. Сийлахь–Боккха Даьхен т1ема шерашка хинна литература (1941-1944 шерага кхаччалца);  
  
4.60–80 шерашкара литература;  
5.Х1анзара литература.



12. Г
13. А
14. А
15. В
16. Беков Д.Т., Озиев И.А.
17. В
18. Базоркин Б.А.
19. Муталиев Ш. Хь.
20. А
21. Б, В
22. А, В, Г
23. Б
24. Г

**Критерии оценки:** Каждое задание теста оценивается в 1 балл. Максимальный балл за тест – 24 баллов.

Число баллов	0-11	12-17	18-21	22-24
Оценка	2	3	4	5

#### 4. Контрольно-оценочные материалы для итоговой аттестации по учебной дисциплине

##### Вопросы к зачету по курсу «Родная литература»

1. Г1алг1ай легендаш. Наьрт – оарстхой оаламаш. Г1алг1ай шира дувцараш.
2. Ахриев Чхьаг1ас д1аяздаь этнографически а просветителски а балхаш.
3. Базоркин Алсбика «Ломарой текъа ахар» яха йоазони идейни чулоацам.
4. Г1алг1ай литература хьахилар, дег1адар.
5. Драматурги. Проза. Поэзи. Чулоацам, проблематика.
6. Муталиев Шовхала Хьаж-Бийкара вахара а кхоллама а никъ.
7. Муталиев Шовхала Хьаж-Бийкара йоазоний тематика, жанрай белгалонаш.
8. Муталиев Хьаж-Бийкар таржамхо санна.
9. Зязиков Хь.Б. граждански т1емах дола йоазонаш.
10. «Республика ц1ераг1а» - къаман революционни кхетам сомабалара наькъаш гойтар.
11. Зязиков Хь.Б. юртбоахама къахьегамхошта, ц1енача безама, доттаг1лена, вахара бакъдолчоа хетаяь произведенеш.
12. Ведзиев А.А. кхоллама тематика, проблематика.
13. Ведзиев А.А. Граждански а Сийлахь-Боккхача Даьй-мехка т1ема хетаяь произведенеш.
14. Ведзиев А.А. сатирически йоазони идейни чулоацам.
15. Дахкильгов А.И. вахара а кхоллама а никъ.
16. Дахкильгов А.И. йоазони художественни белгалонаш.
17. Яндиев Х. Дж. Поэзи чулоацам, поэтически белгалонаш.
18. Яндиев Х. Дж. Даьхенае 1алама е хетаяь стихаш.
19. Яндиев Х.Дж. т1ема-патриотически лирика.
20. Чахкиев И.С. кхоллама жанрови а тематически й1оахал.
21. Чахкиев И.С. берашта лаьрх1а йоазонаш.
22. Боков Х.А. кхоллама никъ д1аболабалар.
23. Боков Х.А. йоазони художественни белгалонаш.

##### Ключи:

1. Йоазув ца хилар бахьан долаш г1алг1аша шоаш в1ашаг1дехка говза, хоза, сакъердаме дувцараш, иллеш, фаьлгаш боккхаг1чар з1амаг1чарга, цар шоашта т1ехьа т1абоаг1арашта а дувцаш, дег1аденад. Цу тайпара къамо в1ашаг1дехкача легендех, иллех, фаьлгех, кицаех, уж язданза, духхьал багах дувцаш хиннадаь, **багахбувцам е фольклор** оал. Вай дайх йиса дикаг1а, бочаг1а, беркатег1а йола т1ехьале я из. Вай багахбувцам ца бовзачоа ховргдац къаман дог, вай сакхетам, дикчуни вочуни халкъо беш бола хоадам, довзаргдац халкъа 1аьдалаш, дега нигаташ, вай метта говзаме белгалонаш. Дерригача

Къилбаседа-Кавказе дахача къамий х1ана яц аьнна йолаш я дунена ц1ихеза йола наьртий эпос. Из массадолча халкъий юкъяра я ала мегаргда, цхьабакъда, х1ара къаман ший белгалонаш я. Из я абхазо-адыгски халкъашка, х1ирашка, цхьадола оаламаш долаш да гуржий лоаманхошка. Г1алг1ай къамо, кхыча халкъашка хьежача, хьалхаг1а д1адоладаь хиннадар наьрт-оарстхой оаламаш д1аяздар. Ювчача жанрах вай меттала «дувцараш» а «оаламаш» а оал. Оаламаш аьлча нийсаг1а хургда, х1ана аьлча, «дувцар» яхача дешаца белгалъю

фаьлгашкареи ооламашкареи дла мел иккха проза (легенда, предани, новелла). А. О. Мальсагова наьрт-оарстхой ооламашка гучайоаккх кхо пласт: 1) ше йолчча бесса Кавказа юкьара пласт; 2) вайнаха шоай тайпара ювцаш йола Кавказа юкьара пласт; 3) наьрт-оарстхой турпалхойи вай кьаман болча турпалхойи вланий йола юкь-мортиг ювцаш дола ооламаш. Длахо

тохкамхочо эпоса турпалхой а бекь кхаь тайпара: 1) мифологически персонажаш; 2) наьрт-оарстхой; 3) вайнаьха турпалхой.

2. Багахбувцама жанраш: мифаш, легендаш, иллеш, шира дувцараш, ооламаш, фаьлгаш, кицаш, сардамаш, ловцаш – уж дегладоладеш дукха кьахьийгад Ахриев Чьаглас. Ахриев Чьаглас длаяздаьча балхий лоархлам. Глалглай багахбувцама юкье ший тайпара мотиг длаоац шира дувцараша. Цар довзийт вайна кьаман истори: тайп-тайпара тукхамаш хьадалар, халкьа лаьдалаш, кьаман цлихезача кьонахий глулакхаш, моастаглашта халкь майра духьал латтар. Из мах баь варгвоаца багахбувцама жанр техкар а, гульяр а, длаязьяр а дукхагача дакье профессор Ахриев Чьагла ва.
3. Ший "Ломарой текьа ахар"яхача произведене сюжета юкье авторо бокьонца хинна, шийна бларгадайна хламаш юкьедоаладаьд.1873 ш. Нежински лицее деша ваглас, каникулех Мочкий-Юрта салала цлавена хиннав Асламбек. Хлаьта цу аьхки из ваха хиннав лоамарча Глалглайченех бларгтоха а салала а. Цига цун бларгадайнад лоамарча глалглаша Маьт-лоам тла, заман ах бусалбеи ах языческеи обряд длахьош. Бларгадайначо члоагла цецваьккха хиннав из.
4. 1921 шера арадаьлар Горски Автономни республика влашагйллоарах дола декрет. Цу республике чудоаглар глалглай, нохчий, черсий хлирий, балкхарой, кьоаршой кьамаш. Политически а, юртбоахама а, культуран а декхараш цхьана кхоачашдеш хиларо, шоайла кхотадора, гаргадоаладора уж кьамаш. Кастта влаштлехьадаьлар глалглай шоай автономни область хьахиларах дола декрет. 10 шера хилар из область. 1934 шера глалглайи нохчийи влашаглтехар Нохч-Глалглай Автономни Республика а яь.

Глалглай кьам дика кхеташ дар кхыча кьамашта нийсса хилара, кьаман культура а искусства а деглайоалаяра эггара хьалхагла эшашдар йоазув хиларах. **«Сердало»** газета эггара хьалхара болхло хиннача Аушев М. яздора: **«Глалглай йоазув хьакхоллар 1920 шерагара денз лархла мегаргда»**. Бакьда, глалглай алфавит хьакхоллар лоархл 1923 шера 1 мае денз. Из нийса дац Джамбулатова яхачох: **«1920 шера Горски Наркомпроссо тла а ийца, члоагидир 1920 шера Мальсагов К. З. оттаяьча проектах дола латински алфавит»**.

5. Глалглай литература хьадоладелча денз, яржа йолаелар драматурги яха жанр. Из деглайар а шаьрьелар а, эггара хьалха, дувзаденна да Мальсагов Кураза Зоврбика цлэрца. Глалглай литература юкье эггара хьалха драматически произведени язьяьр из вар. 1923 шера араьлар цун кхойтта суртах латта **«Йо1 йодаяр»** яха пьеса. Цун тлехьа язйир Муталиев Хь-Б., Мальсагов О., Шадиев А., Дахкильгов Б.

Кхыча литературни жанрел хьалхагла деглаера драматурги. Малагла

декхараш дар драматургена хялхашка лаьттараш, цо кхоачашдаьраш? Уж дар вайнаха юкье лелаш долча ширача ийрчаца г1улакхашца кьовсам лоаттабар. Пхьенаш лехар, низаг1а маьхкарий удабар, нах 1ехабеш, поал хехкар – уж а уж санна кьаман зе доала темаш яр пьессаш т1а увттаяьраш. Доккха денал дезар уж г1улакхаш кхайкаде а царех доал азе гучадаккха а.

6. Г1алг1ай говзаме литература кхоллача лоарх1аме дакьа лаьцарех ва Муталиев Шовхала Хьаж-Бийкар. Вурийттабарайтта шу даьннача хана денз, 1964-ча шера дунен т1ара д1аваххалца, бера кьоалам 1о ца буллаш, болх беш хилар из. Дукха кьиза х1амаш нийсденнад цун вахара наькьа т1а, дукха хало 1айшай, сина бала беш, дукхача х1амашта садетта дийзад. «Интеллигенцийи революцийи» яхача статья т1а г1орваьннача эрсий поэта А. Блока яздаь хиннад, «дикдикаг1а болча эрсий йоазонхошта т1алаьтта 1азап дувцаш.

Из литературе чувенар хала, чоалхане ха хиннай – 30-г1а дола шераш. Фуд кьаьстта белгалдаккха дезаш? Революции Граждански т1оми чакхбаьнна хиннаб. Советий 1аьдал ч1оаг1де дезаш хиннад. Революцех, кердача 1аьдалах хинна тешам дукхаг1барий байна, мохк боадоно чуувзаш, тоталитарни режим ч1оаг1луш латташ хиннай. Кьаьстта хало т1алаьттай йоазонхошта, деррига ше мадарра га а гуш, х1аьта бакьдар 1оязде йиш йоацаш, хяльоттарах. Бакьдар гучадаккхар духьа леха дезаш хиннад тайп-тайпара наькьаш. Цхьабараш язде г1ийртаб «Эзопа меттах» пайда а эцаш, «нундоаг1ача» дешашца кьайлаг1а бола кхетам гойта г1ерташ. Х1аьта дукхаг1а бараш яздеш хиннаб уж йоазонаш кьайлакхухьаш, гучадаха цхьа ха-зама ярга сатувсаш.

7. Г1алг1ай мехка ваьча, ваьхача Муталиев Хьаж-Бийкара дика бовзаш хиннаб кьаман бала, цун хьашташ, дагалоаттамаш. Йоазонхочо боккхача низаца ший хьалхарча йоазонашка аййю эггара бехктокхаме лоарх1аш хинна тема. Муталиевс язду ший Даьй-мохк безарах, революци бахьан вай мехка лаьттача лирача Граждански т1емах, коллективизацех, индустриализацех, наха юкьерча доттаг1алах, безамах, иштта кхы а. Из ше каралаьца х1ама дукха дезаш, денгара-денга ший говзал шаьрьеш, боккха болх барах, цун аьттув боал тайптайпарча жанрех дола, х1ара т1ехь т1а мел йоаг1а произведенеш говзамег1а йолаш, йоазонаш кхолла. Цудухьа, Муталиев Хьаж-Бийкарах хийцца ала йий я, из лакха говзал йола поэт, прозаик, драматург, таржамхо, журналист а хиннав, аьнна.
8. Дукха декхараш дар цу хана «Сердало» газета кулгалхошта хьалхашка лаьттараш. 1928-ча шера март бетта хул «Г1алг1ай ахархой йоазонхой ассоциаце» эггара хьалхара конференци. Из конференци в1ашт1ехььяккхара «Сердало» газето т1ахьехам бу г1алг1ай кагирхошка. Цу кхайкхарала чулоацам ба к1оарга ма1ан долаш. Автораш наха гучадаккха г1ерт мел лоарх1аме да г1алг1ай багахбувцам, литература, мотт, культура 1омадар, лакхдар. Цар кагирхой т1абех г1алг1ай йоазув 1омаде, багахбувцам гулбе, г1алг1ай меттала йоазонаш де, уж «Сердало» редакце хьакхахьийта. Уж цхьана тахка а тохкаш, тоа а деш, воай культура айергья вай, яхаш. Хала дукь т1аййца хиннад Муталиев Хьаж-Бийкара шийна. Нач1ал, кьона низ, цу балхацара боккха безам

тлабахийта, дукха ха йоацаш «кога - даха доладенна» глалглай йоазув карадерзаде, длачлоагледерт из. Цун дукха болх бе бийзар Беков Тембота, Мальсагов Зоврбика шийца баър санна. Цу балхах дика беркат даьлар вай литератураи культураи. ХьажБийкара глонца литературе баьхкар дукха кьона йоазонхой – Веджижев Ахьмад, Яндиев Джамалда, Чахкиев Капитон, Боков Ахьмад, иштта кхы а.

9. Вай мехка кхаьча революцен талглеш, глалглаша Деникина блуна духьала баьтлом, цар денал хьахьокхаш дукха произведенеш язъяьй Зязиков Хьусена Бахьаудина. Царех я йоазонхочун «Махьмад Умаров – партизан» яха очерк. Цу тла вувцар ва 1919 шера лийтачар баьччаш хулача нахах цал. Хилийта моастагледзарза члоаглагла, хлаьта а из хургвац кортамукьала духьа глеттача нахал члоаглагла – из уйла чакхйоакх йоазонхочо ший очерка тла. Цхьайолча хана члоагла трагични сурт дулл Зязиков Хь. Б. Масала, «Кьоаночо дийцар» яхача дувцар тла: хьаяккха йоагаяь юрт, боабаь нах, ага чу дийна улла бер, Амината цленача дегла моастагледчун блеха кулг кхетар, кьона кхалсаг ялар. Из деррига а моастагледчунна вий кхайкаеш а нийсхо члоагледеш а да.

Иштта «Ши баьрий», «Глуши-Хьажа», «Кхо воша», «Оалмаза Кхоази» яхача произведеней ларде дараш а да бокьонца хинна хламаш. Деррига глалглай кьам, цхьа турпал санна, духьальэттар Деникина глаьрахашта.

10. Глалглайче хиннача граждански тлема энциклопеди санна я Зязиков Хь. Б. язъяь «Республика цлерагла» яха повесть. Повеста чулоацача исторически ханага, цун чулоацамга хьежача гучадоал, мел чоалхане а бехтохкаме а болх ба йоазонхочо баър.

«Республика цлерагла» яха повесть язъеш пхе шерал совгла кьахьийгад автора, бакьда 1962 шера мара арачяланзар из. Из дар йоазонхочун диьлагла книжка. Цу ханналца вай литературе арадийннача говзамеча йоазонех эггара йоаккхагла а чоалханегла а йола произведени лархла езаш я из повесть. Чулоацамга диллача, художественни формага, сюжетага, композицега хьежача, из бокьонца цленхашта долча реалистически литература произведени я. Цу тла дешархошта гу глалглай кьеча ахархочун кхо тлехье – да, во1, ви1ий во1. Вай мехка граждански тлом лаьтта ха, советий лаьдал оттадеш лаьтта чоалхане глулакхаш дикка техкад Зязиковс, цудухьа повеста тла хьахьокхаш дола говзаме сурташ дешашвар тешавеш, дега чу дужаш да. Гойташдар граждански тлема хана хиннар дале а, повеста чулоацамо йоазонхочун дагалоацамаш, турпалхоша дагалувцараш, йоккхагла а чоалханегла а йола кьаман исторецара юкь хьоахаю.

11. Зязиков Хь. Б. говзаме йоазошта юкье тоьал йоккха моттиг длаалоац автора кьахьегама халкь дезари цун моастаглашца эглазал хилари гойташ йолча произведенеша. Из тема айхха ювзаенна я Октябрьски революци хиннача ханарча глулакхашца, цун идеалаш бахьан долаш глалглай кьахьегама халкьо лоаттабаьча турпала кьовсамца. Цу темах йолча глалглай произведенешка ма могга шерагла, сийрдагла турпала кьахьегам белгалбаккха глерт йоазонхо, цунца цо кьахетам боацаш гучадоакх длаяхача замак юхедиса ширдаьнна,

къаьна, зене мел дар.

Шоай лаьтта иразе вахар хьалдеш боакча вай заман наьха вахар, керда мел дар хьахьокхар, хланз а когашта клал текхари, хьалдахадара новкъарло ери дохьаж санна гоама хилар – из дар йоазонхочоа сатем ца лур. Тlехьадиссачунца лира тlом лоаттабе тlахьехаш ва йоазонхо. Из тlом хоалац доккхий дешаш дувцарца, бакъда, де дезар дешархошта цо довзийт ший произведеней клoаргача чулоацмца. Ший произведенешта керда сюжетах лехар цо, кхехкача вахара юкъе, хlаьта, нийсагlа аьлчча, ший ханарча наьха дегашкара.

12. Гlалгlай мехкарча йоазонхошта юкъе ший хана цо айяьча темашкеи, проблемашкеи, хозача меттагеи хьежача цlихезача йоазонхошца цхьан мугlаре оттабе мегаргболаш ба Веджижев Ахьмада кхоллам. Из гlалгlай литературе венача хана, ала йиш я, хьалхара мул билла хиннилга. Цу хана литературе клoаргта лар йитаяр вай къаьнагlа болча йоазонхоша. Уж бар А-Г. Гойгов, З. Мальсагов, А. Озиев, Т. Беков, С. Озиев, Ф. Мальсагова, Х-Б. Муталиев, иштта кхыбараш а. Йоазонхочун вахари кхоллама никъи чlоагlа хала хиннаб. Цунна дукха дайнад, ла а дийзад. Эггара халагlдар хиннад ший Даьхенах къоаставаь Сибарегlа lовахьар. Ахьмада кхоллама никъ дlаболабеннаб, цо ше ма аллара, 1937 шера денз. Цун эггара хьалхара стихотворенеш кепатеха араювла яьннай "Ленинхо", "Сердало" яхача газеташ тlа. Йоазонхочун гаргара наха, къаьстта цун вошас ма аллара, язде волавеннав из итт-шийтта шу даьннача хана.
13. Ахьмад болх бе волавенна дукха ха еце а, из дикача оагlорахьа дlавовз наха. 1939 шера комсомола обкома могаварца, из хорж Ачалкхерча райкома комсомола секретаралла. 1940-гlа шу чакхдоалача хана цо болх бу "Сердало" газета редакце. 1944 шера денз 1957 шерага кхаччалца, Веджижев Ахьмад дерригача гlалгlай къаманца Казахстане lовихьа хиннав. Из ваьхав Казахстане Алма-Ата яхача городе, цига, Ахьмад дукхача шерашка тайп-тайпара административни а хозяйственни а болх беш хилар. 1956 шера цун аьттув боал цу хана Алма-Ате кепатоха доладеннача "Къахьегаме байрахх" цlи йолча газете балха ваха. 1957 шера Веджижев Ахьмад ший дезалца Даькъастане цlавоагlа. 1959 шерага кхаччалца цо Грозне Нохч-Гlалгlай радиовещане а цул тlехьагlа "Сердало" яхача газета редакце экономика отдела заведующи волаш а болх баьб.
14. Ала доагlа, 1956 шера кепатеха арадаьнна хинна цун "Муте новраш" яха дувцар дезаш тlаийца хиннад дешачар. Цу гlулакхо дог гlоздаьккха, ше беш болча балха говзал лакхьара чlоагlа къахьегаш хиннав Веджижев Ахьмад. Цу хана Даькъастане цlабаьхкача йоазонхоша дика кхетадеш хиннад шоай кхоллама говзал лакхьара тlехьа болх бе безаш хилар. Тайп-тайпарча хана дукхагlболча гlалгlай йоазонхоша чакхйоах Москве СССР йоазонхой Союза шин шера лаьрхlа хинна лакхера курсаш.
15. Дахкильгов Адрахьмана Ибраьхlам ваьв 14 августе 1937 шера Буро тlа. цун да Адрахьман хьехархо хиннав, цо болх баьб Балтерча школе директор волаш. Даьхен Сийлахь-Боккха тlом хьайча, школа директораш тlем тlа баха ца безаш, мукъа бутташехь, тlем тlа вахар из. Гехи яхача нохчий юрта баха

длабигар цо ший дезал.

Ворх1 шу даьнна клаьнк вар Ибрах1ам вай халкъа из цлаккха а дицлургдоаца лазап тлакхаьчача хана. Цун дега чу дийшар уж унзара сурташ: делха бераш, истий, леха доахан, еха кхийста нана, сухалбе, яхаш, топаш бе лаьца лаьтта салтий, «студебеккараш», шийла вагонаш, наькъ т1а байна вагонашкара лобаьха нах.

З1амига волча хана денз сурташ дахкара ч1оаг1а т1ера хиннав Ибрах1ам. Гаргарча наха тешшаме цох говза суртанча хургва моттар. Барх1 класс яьккха ваьлча, шийна эшаргдола документаши массехк суртти т1орме чу а делла, Гоголя ц1ераг1а йолча училище деша отта дагахьа Алма-Ате вахар з1амига саг. Экзаменаш т1ехдика д1аелар цо, цхьабакьда, училище чакхбаьннача кагирхой спискаш оттаеш, жюри доакъашхоша зийра з1амигача сага адреси малаг1ча къаман вийи. Цхьан хьехархочо юстара а ваьккха, хье ма водда городера д1аг1о, хила ца дезар хилалехь, аьнна, хьехар дир Ибрах1ама. Дувца а эшац з1амигача сага хинна халахетар. Конституते т1а СССР-е дахаш дола къамаш дерригаш а цхьа бокьо йолаш да яха дешаш довзаш вар из. Цудухьа теша а магацар, хала а хетар ший а дерригача къаман а цхьаккха бокьо ца хилар.

16. Дахкильгов Ибрах1ама язъяьй «Г1алг1ай литература» (1975 шу), «Вайнаьха багахбувцам» (1977 шу), «Исторический фольклор чеченцев и ингушей» (1978 шу), «Мифы и легенды вайнахов» (1991 шу), «Мудрые наставления предков» (2000 шу) яха монографеш. Мах баь варгвоацаш лоарх1амеи, къаьстга ший къаман лаьдалаши, даьй дика г1улакхаши к1оаргаг1а довза безам болаш волчунна дикка пайданеи балхаш да уж. Ховш ма хиллара, халкъа истории хьадолалу цун багахбувцамгара, из я б1аьшерашка хьаовш хьагульенна ганз.

«Кукий денал» яхаш да эггара хьалха Грозне книжни издательствас 1976 шера арадаьккха цун книжка. Дувцарий сборник да из. Цунна юкъедахад йоазонхочун хьалхара дувцараш. Уж да: «Дог майра Къуркъа», «Т1аговзанчаш», «Кукий денал», «Энчикаш», «Кери бови», «Бийдолга-Баьреш», «Хьун-саг», «Мишта лехадир шайт1а» яха дувцараш а, легендаш а, фаьлгаш а.

17. Янданаькъан Жамалда ваьв 1916 шера Ардара 15 дийнахьа, Г1алме шахьара Балте яхача юрта. Диь шу даьнна хиннав Жамалда нана кхелхача хана. Даь-нанас кхеваьв из. Клаьнка литературцара безам сомабаьккхар даь-нана я. 1925 шера шоай юртар ишкол дийша йистейоаккх цо. 1929 шера Буро т1а Индустиральни политехникуме деша вод из, 1936 шера тепломеханика говзал йола диплом хьаийцад Жамалдас. Цу шера «Ленина никъ» (Ленинский путь) оалача газете балха вода. 1934—1937 шерашка Горький ц1ераг1а йола Литературни институте дешаш хул из.

1936 шера Оаг1ой 20 дийнахьа «Ленина наькъа» корреспондент волаш болх бу Жамалдас.

1938—1944 шерашка Нохч-Г1алг1ай йоазонхой союзе кулгалхо хул из.

1944 шера Саькура 23 дийнахьа дерригача къамаца мехках ваьккхача,

моцала к'алвусаргвоацаш тайп-тайпара балхаш леладу Жамалдас. Цига даьккхача кхойтта шерá байташ язъяра болх дукха лелабаьбац. Жамалдий байтий хьалхара ши гуллам г'алг'ай а эрсий а метта арабаьннаб 1941—1943 шерашка, кхоалаг'дар — «Наьна лоамаш» — 1959 шера.

18. Янданаькъан Жамалда йоазон кхоллама юкъе Даьхенна хетаяьча оазарлено къаьстта йоккха моттиг д'аллоац. Дукха я цун Даьхенна хетаяь язъяь байташ: «Даьхе», «Даьхе, Даьхе, ва дошо Даьхе», «Наьна лаьтта», «Со ваьча», «Даьхенга», «Алал сога, са Даьхе», «Вахар деза», «Ма раьза ва со», «Малхара каша», «Тахан со г'озваьннав».

Стихотворене йолаелчахой ах дакъа йисте даллалца, духхьал ше ваь Даьхе могаеш, г'оза вахар дуача оакхарй, оалхазарий амат дувцаш чакхвоал автор. Д'ахо додача ах даькъа т'а хало ювц автора, из да эзараш шерашка цун къаман т'аэттар, цо лайнар, цунга кхаьча хало. Уж муг'лараш йисте доаллаш хало яле а, нанас елаенна ваьв ше йоах Жамалда. Цигга хьахьокх цо ший Даьхенгахьа белам болга а, цигара вахар г'оза долга а.

19. Хьалкхийча безама сам бовзийтаб ла, Са уйла, са дог деладеш, луйренца сонна илии оаз хезийтай ла, Лакха лоамаш декадеш, Са даьй хьацарца йийхьденна, Са даьй цийца хьаьнденна, Сий дола, са наьна лаьтта. Хьалкхийча шийна безама чам бовзийтар а, луйренца, «лакха лоамаш декадеш» иллей оаз хазийтар а сий дола ший наьна лаьтта да, йоах автора. Дукхаг'ла мел долча цун муг'ларашкахьа гучадоал из. Т'еххьара, «Наьна лаьтта» яха байт цунна дув баарца чакхйоакх поэта. Дув буь аз хьона се дийна мел ва Хьа хам бе, Дош лу аз хьона сай мотт мел лув Хьо хестаде, Ва сий дола са, наьна лаьтта!

Жамалда дага воаг'лаш а, цун кхоллам бовзаш а бар дукха, йоазон-мотт цахов вай халкъа нах. Кхувш йоаг'лача хана цкъа мара из б'аргавайна еце а шийна хьахеза цун байташ дика дага йоаг'лаш я, Сурхатлера Матенаькъан Лемка. "Къам мехках а даьккха, юдахьийта сибарег'ла дола, диь-пхи шу даьннача г'олла, цхьан юкъа тхо дахача ваьхар Яндакъонгий Жамалда. Боккхийча наха Даьхенах цхьа байт еша а аьнна, шийгара дийхача ер муг'лараш доаладир цо.

20. Г'алг'ай литературе ший къаьстта моттиг д'аллоацаш ба Чахкиев Идриса Са'ида исбахьаллен кхоллам. Йоазонхочун денгара-денга дег'лабоаг'лаш латтача цу кхоллама юкъе керда а йоккха а котало хилар «Бертий бийсаш», «Иштта мара» яха романах. Хьалхара дар хетадаь да граждански т'ем т'а моастаг'чоа майрра духьала латташ хиннача вай даьшта. Цун оаг'лонаш ешаш, къоначарна гу даь-даьй денал, автора уж т'лахьех ц'ий лоухийташ даьккхача кердачун хам бара, царна д'айовзийт т'емаш хинна хала ханаш. Романа чулоацам дукха темаш, проблемаш ювца оттаеш ба. Граждански т'емах лаьца йола тема керттера а йолаш, романа т'а дувц г'алг'ай къаманна шоай Даьхе езарах, даьнеи-дезалаи юкъерча боккхача безамах, пхьенех, сага ше бахьа беза никь харжарах, г'алг'ай кхыча къамашцарча дог-безамах, г'алг'ай эхь-эзделах, иштта кхыдарех а.

21. Ала деза, иштта ший роман д'адоладаьча автора дика в'лашт'ехьадаьлар цу



чоалханеча хана ерригача Къилбаседа Кавказе лаьтта хьал довзийтарал совгӀа, бокъонцара вежарий санна гӀалгӀашта уллув а айтта Деникина духьала лийтача дуккхача тайп-тайпарча къамий викалий - эрсий, украинций, нохчий, черсий, селий, балкхарой сурт-сибаташ а гойталга. Лоацца аьлча, авторо духхьала ший къаман дик-дикагӀа болча викалех доаккхал даь ца леш, деррига а интернациональни уйлаца диза да из роман.

Романа чулоацам дукха темаш, проблемаш ювца оттаеш ба. Граждански тӀемах лаьца йола тема керттера а йолаш, романа тӀа дувц гӀалгӀай къаманна шоай Даьхе езарах, даьнеи-дезалаи юкьерча боккхача безамах, пхьенех, сага ше бахьа беза никъ харжарах, гӀалгӀай кхыча къамашцарча дог-безамах, интернациональни гӀулакхех, гӀалгӀай эхь-эзделах, иштта кхыдарех а.

22. Ший эггара хьалхара произведенеш Боков Ахьмада 1940 шера язъьй. Цун кхоллама юкье йоккха моттиг дӀалаьцай дувцараша. Бакъда, тоьала ха яьлар уж кепатеха арадалалехь. 1956 шера Алма-Ате арадувлаш хиннача «Къахьегама байракх» яхача газета тӀа арадаьлар цун «Дарц» яха хьалхара дувцар. Ший дувцар дезаденнача дешархой дегаш гӀоздоахаш, гӀалгӀай къам ший меттах а литературах а хьогаш хиннача цу шерашка арадаьлар цун цхьаненна тӀехьа шоллагӀдар доалаш «Бачеи цун истийи», «ТӀеххьара бийса», «Цхьан сарахьа» яха дувцараш. Царех доккха совгӀат а хилар йоазонхо везавеннача дешархошта. Уж арадийлар тайп-тайпарча сборникаш тӀеи альманахаш тӀеи. 1960 шера адаьлар цун эггара хьалхара дувцарий книжка.

Тайп-тайпара чулоацам болаш да Боков Ахьмада дувцараш: яхача къызача заманна хетадаь, тӀехьадисача ширача гӀулакхашта критика еш, гӀалгӀаша юкьера гӀулакх-эздел дувцаш, сийлен къахьегам хьестабеш, вай мехкахой турпала гӀулакхаш гойташ, Даьхен Сийлахь Боккха тӀом бувцаш.

Сийлахь- Боккха Даьй-мехка тӀом бувцаш да «ТӀема лар», «Ек нажа хьу», «Тиша цӀа» яха дувцараш. Цар тӀа дувц йоазонхочо тӀемах даьнна зулам, хатар, гойт дегашта хинна цӀаккха а ерзаргӀоаца даьра човнаш. Уж Ӏойийшача хеталу «Ма дика да-кх, ма хоза дунен тӀа сатем латташ. Иштта хилда массаза а». Цар Ӏомаву таханарча ден хам бе, машар лорабе.

23. Боков Ахьмада романа ларде оттаяьча бокъонца хиннача событеех да цу лагерашка эггара халагӀа бола болх гӀалгӀашкеи нохчашкеки бойташ хилар, цига вӀашагӀтехе хиннай еррига лагерера 100 сагах латташ йола бригада. Усть-Каменогорская ГЭС яхача плотинаш тӀа билла кхера дукхагӀча даькье цу бригадерча наьха кулгашца карьерера баьккхай, цар тӀаботташ дӀакхихьай хиннаб.

Романа керттера турпалхо Адам болх беш хул ОРС-а бухгалтера заместитель волаш, цунна тӀадилла декхар хиннад госбанкера коллектива доагӀаш дола алапи хьаэца, аьнна. Из болхлошта дӀадекъа декхарийла волча бухгалтера, лочкъаду из деррига а ахча, хӀаьта шийгара лоткъам эчача хана Адамаца дийкъад оал. Цу гӀулакха бехке ваь, 12 шу ха а те хе, чувол Адам.

Роман долалуш вайна гулийчача нахацара лагере дӀавуга Адам. ХӀара

минота ше вахача Солеозерска гапънавоакх из вагоно, цига дисад къона нускал лайна, дукха ха йоацаш яьча йи Iигаца Тамарайца. Адам хац мича югаш я этап, цун а кхыболча лийцача наха а из ха бокъо яц. Дукхача деношка никъ баьчул тIехьагIа уж, лийца боахкача лагере кхоач.

**Критерии оценки при проведении зачета:**

«5»

90 -100% правильных ответов

«4»

60 - 89% правильных ответов

«3»

50-50% правильных ответов

«2»

Менее 50% правильных ответов